

РЕЗЮМЕТА НА СТАТИИ И НАУЧНИ ДОКЛАДИ ПО ТЕМАТИЧНИ ОБЛАСТИ

1. Тематична област
“Социално управление - социални политики, социално програмиране, социална активност, социална адаптация” (хабилитационни трудове и свързани с тях публикации- 1.1, 1.3, 1.5, 1.6, 1.8,1.9, 1.10, 1.11, 1.12, 1.16, 1.18, 1.19, 1.22, 1.24, 1.25, 1.26, 1.27, 1.28, 1.29, 1.30, 1.31, 1.32, 1.34, 1.40, 1.41, 1.42, 1.43, 1.48, 1.60, 1.61, 1.64, 1.70, 1.82, 1.83, 1.84, 1.85, 1.86, 1.87, 1.88, 1.89, 1.90, 1.91, 1.97,1.99, 1.101, 1.102, 1.103, 1.104, 1.105, 1.107, 1.108, 1.110, 1.111, 1.112, 1.114, 1.116, 1.117, 1.119, 1.122, 1.123, 1.124, 1.125, 1.126, 1.128, 1.135, 1.137, 1.140, 1.141.

Средата на сигурност, в която протичат значителни обществено-икономически процеси в Република България, претърпя драматични промени през последните години на преходи и трансформации. Характерното за втората половина на 20^{ти} век противопоставяне на идеологически определени геополитически блокове, предвиждащо мащабен междудържавен военен конфликт, се трансформира в асиметричност и трудна предсказуемост на потенциалните източници на заплахи за международния ред и сигурност, при липса на ясно дефинирани и предвидими противници, които използват неконвенционални стратегии и тактики.

От тук, значителни промени претърпя и обществено-политическото и икономическото развитие на България. За периода след 1989г. от тоталитарно общество, Република България се изгради в демократично общество, в което властват законите на пазарната икономика.

Водена от разбирането за неделимата същност на сигурността в съвременния свят, Република България прие предизвикателството да споделя отговорността за защита на човешкия живот и права, на върховенството на закона, на международния мир и сигурност, на свободните икономически отношения.

Като своя ясна и неотклонна политика страната ни прие разбирането, че системата за колективна сигурност е оптималният начин за гарантиране на националната сигурност. Присъединяването на Република България към Организацията на Северноатлантическия договор и към Европейския съюз, допринесе за гарантиране на националната сигурност и за по-нататъшно консолидиране на единна, свободна и мирна Европа.

Членството в тези организации предоставя нови възможности, но поставя и нови изисквания към сигурността и отбраната на страната.

Необходимостта от качествено нови отбранителни способности в контекста на новата среда на сигурност, наложи провеждането на стратегически преглед на отбраната. На основата на постигнатото са преоценени съществуващите и дефинирани новите връзки, параметри и норми в националната система за сигурност и отбрана, формирана е визията за развитие и преоценена ролята, мисиите, задачите и способностите на войските и силите, както и на другите отбранителни компоненти. Стратегическият преглед подпомогна процеса на хармонизиране на националната отбранителна политика с политиката на страните-членки на Организацията на Северноатлантическия договор и направи възможно дефинирането и реализирането на ангажиментите на Република България към европейската политика за сигурност и отбрана.

Политическата рамка определи политическите параметри на стратегическия преглед на отбраната. Тя очерта целите и изискванията към следващите етапи на прегледа. На основата на националните интереси и цели в областта на сигурността и отбраната, Политическата рамка определи принципните насоки за развитие на отбраната през следващите периоди.

Независимо от анализирането, планирането и прогнозирането на протичащите процеси на трансформации в Българската армия, някои от тях протичат по „неособено“ добър начин, като последствията в повечето случаи са негативни както за конкретния индивид, така и за обществото като цяло. Един от тези процеси е процетс на социалната адаптация на военнослужещите, освободени от военна служба и членовете на техните семейства. Този процес се характеризира с особено голяма мащабност в периода от 2000г. до 2004г., който се обособява като период на високо намаляване на числеността на Българската армия и процеса на нейното реструктуриране. Наред с това, в този период текат и процесите на активни трансформации в цялото българско общество, които неминуемо пряко или косвено влияят на процесите, протичащи в Българската армия. Относително големият брой напускащи Българската армия обособява тази група като особена, критична и дори рискова на пазара на труда. Поставени при качествено различни условия, освободените от БА военнослужещи изпитват определен кръг от затруднения, които следва да бъдат определени (точно дефинирани) и преодоляни по определен начин.

Системата на организация на процеса на социалната адаптация на военнослужещите, преминаващи по една или друга причина в запас и членовете на техните семейства, произтича теоретичното осмисляне на проблема за адаптацията на човека, за системния междудисциплинарен подход към организацията на социално-педагогическата, социално-психологическата дейност и социалната работа, от определянето на същността на социалната адаптация на освободените от военна служба военнослужещи от и членовете на техните семейства, от анализа на особеностите на този процес, понякога планомерно, понякога стихийно протичащ, от обобщаването на педагогическата практика на работата с този контингент и други добри практики. Взаимстването, апробирането на чужд опит в българските условия е една от възможностите за реализирането на конкретни политики в това отношение.

Системният подход се използва като методическа основа на иновационната управленска дейност, в чиято основа стои разглеждането на обектите като системи, състоящи се от отделни компоненти, ориентирани към разкриване на целостта на обекта, към разкриване на многообразието от типове връзки в него и организирането им в единна система, представляваща относително устойчива съвкупност от елементи, организирано обединяване на хора, сфери на действията им, на реда на изпълнение на функциите им, пространствено-времевите връзки, на отношения, на начини на взаимодействия и на структура на дейността им, с цел постигане на определени образователно-възпитателни цели и резултати, на решаване на планирани определени задачи на възпитанието и обучението на човека.

Разработване на основни базови компоненти на методиката на социално-

педагогическата дейност, социално-психологическа и въобще социална дейност в различните й аспекти, предполага преди всичко анализ на условията и факторите на всеки елемент, които представляват материалната, социокултурната, демографската и социално-психологическата база на пространството за осигуряване живота на личността на бивши военнослужещи и членовете на техните семейства. Комплексът от такива разработки, системно взаимозависими и отразяващи реалното състояние на конкретния социум, на неговите възпитателни възможности, би представлявало цялостен модел на функциониращото „социално пространство”, с оглед на неговия социално-икономически и психолого-педагогически потенциал, на правно, финансово, кадрово осигуряване и на материалната база.

Общата схема на такъв подход, като основа при формиране на цялостен механизъм за модел на организация на процеса на социалната адаптация, се приема за изходна платформа за изграждане на социалната дейност в диагностицираните условия на социума.

Разглеждайки общите основи на методиката на социалната дейност, като методически ориентири при определяне на насочеността, стратегията на методическите решения и непосредствените действия, същите са адаптирани към особеностите на социума и нуждите на военнослужещите, освободени от военна служба и членовете на техните семейства. При избора на оптимални методически средства и начини, в хода на изграждането на цялостен модел за адаптация, се оказва важно да се предиференцират приоритетните „методически елементи” с присъщите им инструментални средства, осигуряващи в различни сфери на социума възможности за междудисциплинарен подход, който дава по-ефективни социално резултати.

Такъв подход позволява:

- теоретически да бъдат определени социалните условия, съдействащи за ефективността на адаптацията на военнослужещите, преминаващи в запас и членовете на техните семейства в изменения социум и да се определят приоритетните сфери на социалната дейност и в голям мащаб определят конкретни социални политики в това отношение;
- всестранно да се представи теорията на социалната дейност и да се разгледат нейните категории, понятия, закономерности, принципи, методи от позицията на цялостност;
- да се определи крайната цел на процеса на социалната адаптация на военнослужещите, освободени от военна служба и членовете на техните семейства (адаптивност), която разглеждаме като интеграционен показател на състоянието на човека, който отразява;
- възможностите му да изпълнява определени биосоциални функции;
- адекватно възприятие на заобикалящата действителност и на самия себе си;
- адекватна система на отношенията на общуване с околните, способност за труд, обучение, за организация на свободното време;
- адаптивно поведение, съответстващо на ролевите очаквания на другите.

В тази връзка особено полезно се оказва изучаването на социалното програмиране като обществено явление и на неговата същност, което е логично да започне с определянето на основните понятия и разработка на апарата за по-нататъшното изследване на този феномен. Понятийно-категорийният апарат е призван да помогне за отговора на въпросите, както за съдържанието, така и за формите на програмиране, неговото място и роля в теорията и практиката на общественото управление.

Първо, социалната програма се явява перспективна концепция за ръста на благосъстояние и развитие на социалните отношения. В нея се дава обща характеристика на стратегията за социално развитие на страната в определен исторически период, основните направления за повишаване на благосъстоянието и глобалните качествени и количествени показатели, които трябва да се достигнат за този период.

Второ, социалните програми се явяват като специални раздели на плановите за икономическо и социално развитие (годишни или за по-дълъг период) на съответните райони за планиране, области и общини, както и за цялата страна. Отразявайки по-пълно перспективните социални ориентири, те формират задачите за определен етап и пътищата за тяхното достигане, отразяват по-дълбокото внедряване на социалните критерии в планирането, икономическото развитие като цяло и на отделните му участъци. Нещо повече, главно те се явяват не само като краен резултат от планирането на развитието на икономиката, но и като комплекс от знания за нея.

Трето, изпъкват специалните социални програми, предполагащи решението на определени социални задачи от възлов характер и съответстваща концентрация на ресурсите. Такива са и тези, свързани с процеса на социална адаптация на освободените от БА военнослужещи. В този смисъл, терминът „социална програма” се употребява най-много, макар че се отнася до по-тясно понятие. Подобни програми често засягат различни раздели от социално-икономическите планове и изискват специална координация в развитието на различните сектори на националната икономика.

Те съдържат конкретизация на целите и задачите, отразяват тяхната йерархия, служат за формиране на нови форми за удовлетворяване на социалните потребности на населението (или определена група от населението) и създаване на съответстващи нови организационни връзки.

В качеството на социална програма може с пълно основание да се разглежда съвкупността от набелязаните и осъществими мероприятия (мерки) в тази или онази социална област, в случая, ако не са получили единен програмен документ, план и т.н., но основани на обща концепция, взаимнообвързани и насочени към достигане на една комплексна цел.

Проблемът за изучаване на ефективността от дейността, се явява един от ключовите в различните сфери от дейността на социума, особено при производството и управлението. Традиционно акцентът се поставя върху икономическата ефективност, свеждана до достатъчно просто и леко калкулирано съотношение „разходи-резултат”. Това е фундаментален принцип, характеризиращ понятието икономическа ефективност. Социалната

ефективност не носи толкова пряк характер, явява се като по-сложна категория и трудно се поддава на едномерно изразяване.

Всяко действие, всяко социално явление или качество (в това число и социална ефективност), се характеризират с количествени и качествени страни. И макар тези две страни на обекта да съществуват в неразривно единство и взаимовръзка, все пак това са различни характеристики на обкръжаващата ни социална действителност. В научната литература е прието качествената страна от получения резултат (ефект) да се обозначава с термина „критерий“, а количествената - с термина „показател за ефективност“.

В други изследвания се предлага малко по-различна трактовка на термина „критерий за социална ефективност“, разглеждайки го от гледна точка на взаимовръзката между количествената и качествената определеност на изучавания и оценявания обект. От количествена страна критерият се явява като способ, инструмент, еталонна мярка за движение към желания резултат, а от качествена - като възможност за отделяне на „позитивни страни, форми на това движение в пространството и времето“.

Обаче при всичките различия в разбирането на термина „критерий“ в обозначените подходи, се наблюдава смислово единство. Освен това, техният синтез ни дава ново, по-дълбоко разбиране за социалната природа на социалната ефективност.

Така „показателят за ефективност“ (количественият критерий), фиксира обективирания и интегрална, главно количествено изразявана, (например от гледна точка на натуралния обем на социалните блага и времеви интервал за тяхното обезпечаване) оценката на постигнатото от социална система от всеки ранг. „Критерият за ефективност“ (качествен критерий) в по-голяма степен е фокусиран за изследване на вътрешните механизми за достигане на дадения резултат, включвайки степента на ограниченост и така наречената активизация на човешкия фактор, като условие за саморазвитие, ефективна дейност, социална цена на постигнатото, степента на неговата ограниченост и т.н.

Това разграничение е съществено и важно за разработката на системата за оценка на социалната дейност.

В каквато и величина да се изразява ефективността на функциониращата и развиващата се социална система, тя винаги се явява резултат от действията на всички фактори на системата в тяхната съвкупност, представяна като интегративна резултативност. При това е важно да се подчертае, че каквато и екстраординарно ефективна да бъде дейността на отделно взетите фактори в социалната система, нейната висока ефективност може да бъде обезпечена само от съответстващото качество на системното социално взаимодействие. То произлиза като нейно неотменимо органично свойство и служи като общ алгоритъм и универсален мотивационен механизъм за дейността за всички фактори в дадената система.

Връзката между икономическата и социална ефективност носи сложен характер. В основата на ръста на икономическата ефективност обикновено е поставен методически принцип, според който реализацията на социалната програма сама по себе си е длъжна да стане катализатор за ефективно икономическо развитие.

Можем да отбележим, че преди да се съпостави всеки постигнат социален резултат с разходите, е необходимо да се изясни значимостта на самия факт от достигането на този резултат, преди всичко от гледна точка на неговото съответствие с целите на общественото развитие. Важно е също така, да се отчита времеви интервал, необходим за постигане на поставената цел.

При дефинирането на комплексната оценка на ефективността на социалните програми е целесъобразно да отбележим следното:

- оценката на ефективността на социалните програми трябва да се разглежда в разреза на количествените и качествените показатели: количественият показател се изразява в натурален обем социални блага, а също така и в материалните разходи за тяхното получаване, а качественият показател или критерий се отразява във вътрешните механизми на постигането на дадения резултат, качеството на организационната и управленческа система, системните норми и ценности, нормите на правото, на чиято основа дейността в дадената социална система се счита за ефективна или не;

- при оценката на програмите трябва да се отчита и тяхната икономическа и социална ефективност. Икономическата ефективност се изразява в това, че реализацията на социалната програма сама по себе си е длъжна да стане катализатор за ефективно икономическо развитие. Средствата, изразходвани от обществото за удовлетворяване на социалните потребности, накрая трябва да се върнат във вид на повишена социална и трудова активност;

- степента за достигане на социалната ефективност, която се определя от позицията на движение към обществено значимата цел, която съдържателно се разкрива като състояние на максимално пълна реализация на потребностите на човека и самореализация на неговите същностни сили, иначе казано, неговата личност, което се реализира преди всичко в създаване на достойни за човека условия за живот и развитие.

- Освен „икономическата“ съставляваща на понятието ефективност (отношението между обемите, предоставени услуги към стойността или обема от ресурси, необходими за предоставянето на обема от услуги), можем да отбележим също и „техническата“ или организационна съставляваща, определяна от позициите на целедостигането. Техническата ефективност обозначава степента на съответствие на социалните служби на потребностите, желанията и ресурсите на техните клиенти.

Комплексните социални програми се ориентират към определяне на социалната си ефективност чрез ефективността от капитални вложения, абстрахирайки се частично от другите инвестиции (в това число и от социалните инвестиции, инвестиране в образователен, научен и човешки капитал). Счита се, че в условията на стабилна социална среда „внедренията“ на частичните й изменения не е нужно да се отбелязват в разчетните показатели на социалната програма. Поради това показателите за социално-икономически оправдания, изпълнени въз основа на използваните нормативи, като правило са положителни, а фактическите социални резултати от развитието на човешките ресурси често се оказват

отрицателни и което е странно, по никакъв начин не повлияват на следващите етапи от реализацията на социалната програма.

Съвременните социални програми в условията на пазарно стопанство могат да се проявят в редица форми, които имат на свой ред специфични принципи, методи, технологии за определяне и достигане до социалните цели, пътища и средства за реализацията на развитието на човешките ресурси. Общата тенденция при разработването и реализацията на социалните програми за развитие на човешките ресурси се състои в това, че тяхната преимуществена целева ориентация е свързана с разрешаването на проблема за здравето и физическото развитие на населението, интелектуалното образователно развитие на човешките ресурси или тяхната социална адаптация в новите условия.

Приложението на социалните програми в условията на съвременната пазарна система на производство изисква не само дълбоки знания и разбиране на неговата природа и същност, но и умения да се използват специфичните форми на дадения метод за социално управление, изработвайки детайлните технологични процедури за съставянето на социални програми и тяхната реализация в съответствие с принципите за системно социално управление.

Населението (или групи от населението) обективно предпочита да участва в активни социални програми, синтезиращи активни проекти като комплекс от поточни проекти, в основата на които „лежат“ социални процеси, насочени към човешкото развитие. Социалните процеси, базирани се на активното програмиране и проектиране, имат неуравновесен, динамичен характер и затова именно те са на преден план в активните социални програми. Основата на социалните ресурси за поддръжка на програмите условно може да се структурира като съчетание от минимум три слоя на поддръжка, които, взети заедно, образуват пространството от потоците на социалните ресурси за поддръжка.

В новите условия разработването на програми изисква „залагането“ в механизма на реализирането ѝ на една активна изследователска и новаторска работа за нейното самоусъвършенстване. Адекватността на програмно-целевото социално управление в условията на нестабилен и променящ се постоянно начин на живот се проявява в неговата насоченост към активно изследване на резултатите от внедряването на социалната програма (социална оценка на резултатите от внедряването), привличане на широки групи от населението за нейното разработване. Активните социални програми са система от социални проекти с пряка и обратна връзка на социалното взаимодействие, която определя възможностите за адаптация на компонентите на програмата към изменящите се изисквания спрямо нея. При това във връзка с внедряването на социалната програма могат да се променят нейните социални цели, срокове за изпълнение, частично участниците и да се трансформира привлеченият социален ресурс.

По своята същност в съвременните условия активните социални програми отразяват прехода от традиционен към иновационен модел на обществено развитие. Именно този преход определя комплексното използване на социалните програми в рамките на иновационното творчество, партньорските отношения на участниците в програмата, делегирането на спомагателни функции на структурите и сътрудниците, а също така и широкото участие на населението при реализирането на програмите.

Теоретико-прагматичният обзор на социалното програмиране навежда на мисълта за приложимостта на подходяща методология за разработване на активна социална програма. Това от своя страна изисква акцентите да се поставят върху следните теоретични компоненти:

- установяване на социалния проблем, като „...успоредно по-ясно разбиране на проблема и по-разумният контрол над определени ключови процеси, ние можем да превърнем кризата във възможност, помагаме на хората не просто да преживяват, но и да достигнат върховете на вълните на промяната и да получат ново усещане за господство над собствените си съдби“;

- определянето на социалната цел на програмата се явява като отправна точка за програмиране процеса на развитие на човешките ресурси. Външната социална среда дава обективна характеристика на обкръжаващите (външните) условия, параметри и структура на външните обекти, взаимодействащи в една или друга степен с дадения обект;

- проектирането на плановата траектория за развитие на човешките ресурси се осъществява в рамките и при отчитането на приетия за внедряване цялостен комплекс от национални и регионални програми в съответствие с предварително определените социални критерии.

Проектирането на траекторията на развитие на човешките ресурси е свързано с решаването на следващите обективни задачи: първо, определяне на началните координати на процеса за развитие на човешките ресурси; второ: описание на условията и параметрите на крайните му състояния (крайните координати на траекторията за движение); трето: задаване на критерии за качествени и количествени показатели за развитието на човешките ресурси.

Целта на изследванията в приложените за рецензиране научни публикации от първа тематична област верификация на теорията за ефективна социална политика, социално програмиране, социална активност на човешкия фактор и социална адаптация на военнослужещите, освободени от военна служба и на членовете на техните семейства, която да служи като основа на практическата реализация на Национална програма за ефективна социална политика и комплексен модел за социална и адаптация на изследваната категория от населението, в който да бъдат адаптирани модели за социално-психологическа и социално-педагогическа адаптация и да се разработи и обоснове компетентностен модел за повишаване на ефективността на процеса на адаптация в динамична социална среда. В подкрепа на нейното постигане са систематизирани теоретичните и практическите разработки, както и добрите практики в областта на управлението, програмирането и приложимите социални технологии, които да дадат възможност за генериране нови знания за управлението на човешките ресурсите в тази област. По-конкретно са изследвани и анализирани процесите на социализация, социална адаптация и преадаптация. Анализирани са социалното програмиране, приложимите социални технологии и възможностите за разработване на

	национални, регионални и местни социални програми. Създаден е комплексен модел за социална адаптация на освободените от БА военнослужещи и членове на техните семейства посредством адаптирането на модели за социално-психологическа и социално-педагогическа адаптация. Разработен е и е обосноваван на компетентностен модел за повишаване на ефективността на процеса на социална адаптация на освободените от БА военнослужещи и членове на техните семейства. Обхватът на научно-изследователските търсения на авторите е теоретичен и експериментален, времеви-2000г.-2015г. , на национално, регионално и местно (общинско) управленски нива, отразяващи социалната политика, социалната активност, приложимостта и изпълнимостта на социалните програми и тяхната социална и икономическа ефективност в изследвания период, политиката по социална адаптация на освободените от БА военнослужещи и членовете на техните семейства, съобразно тяхната ресурсност: материални, финансови, човешки, информационно-отчетни ресурси, причинност и следственост в зависимост от динамиката на изменение на протичащите процеси по реструктуриране, планирано намаляване на числеността на ВС, пенсиониране, трудоустрояване и т.н.. Резултатите от изследванията и анализите на авторите в посочените публикации могат да служат като основа за реализирането на национална стратегия/програма за ефективна социална политика, в частност за социалната адаптация на освободените от БА военнослужещи и членовете на техните семейства, а конкретните разработени модели реализирани и като отделни социални проекти.
2. Тематична област „Пазар на труда, заетост, публични служби за заетост“ – (1.14, 1.15, 1.17, 1.20, 1.21, 1.23, 1.30, 1.44, 1.45, 1.46, 1.56, 1.57, 1.58, 1.59, 1.71, 1.72, 1.73, 1.74, 1.75, 1.76, 1.77, 1.78, 1.79, 1.80, 1.91, 1.93, 1.100, 1.109, 1.115, 1.120, 1.121, 1.138, 1.139, 1.142, 1.144).	Научните търсения на авторите в тази област са насочени към изследване и анализ на трансформацията на пазара на труда от пасивен в активен след промените, настъпили в обществено-икономическото и политическото развитие на страната ни след 1990 год. По-конкретно публикациите са насочени към подкрепа за предприемачеството чрез изграждането на предприемачески знания и умения сред пасивните икономически лица, комбинирано със създаването на предпоставки и възможности за започване на собствен бизнес, насърчаването на конкурентоспособността на МСП на основата на управлението на промяната, развитие на дейностите за насърчаване на заетостта на уязвими групи чрез предоставянето на персонализирана подкрепа на организациите и институциите, ангажирани в сферата на социалните услуги и всичко това на основата на индивидуален подход. Анализирана е реализацията на ОП РЧР през първия програмен период в областта на социалната сфера и по-конкретно по отношение на мерките за подпомагане на лица в над трудоспособна възраст, разширяването на сферите и формите на използване на ИКТ, за насърчаване на младежката заетост, адаптивност на работната сила към промените на социалната среда, увеличено инвестиране в човешки капитал чрез по-добро и по-достъпно образование, интеграцията на уязвимите групи на пазара на труда, интервенциите за повишаване на адаптивността и гъвкавостта на заетите лица, насърчаване на гъвкавите форми на заетост и подобряване на организацията на труда, управлението на трудовите ресурси. Изследван е нетният ефект от оценката на въздействието на ОП РЧР в областта на пазара на труда на основата на анализа на емпирични данни и използване на иконометрични методи, както и на здравния статус на работната сила. В обсега на научните търсения на авторите са и интервенциите в областта на увеличаване на социалния капитал, партньорства и мрежи в подкрепа на развитието на социалната икономика и генериране на заетост, придобиване на реални трудови и професионални умения от хора с увреждания в защитена и специализирана работна среда. Направени са конкретни предложения за преодоляване на проблемните области, отнасящи се до изследваната област, модернизирането на публичните служби за заетост и тяхната адекватност към промените в средата.
3. Сигурността като управленска система – (1.29, 1.33, 1.35, 1.96, 1.106, 1.129, 1.131, 1.132, 1.133, 1.134, 1.136).	Изследванията на авторите в тази тематична област са насочени към приложимостта на стратегическия подход в управлението на сигурността и отбраната. Още повече, че структурата на въоръжените сили и българската армия на всеки етап от нейното развитие - от Освобождението до наши дни, се обуславя от множество фактори: географски, икономически, политически, демографски, сред които се откроява военно-икономическият потенциал на страната ни, от който те са в най-тясна зависимост. Детерминантите на този потенциал са ресурсните, политическите и бюджетните ограничения, които в една или в друга степен са призвани да осигурят военните потребности. В условията на динамични промени в средата за сигурност, повлияна от глобализиращите процеси, промените в геополитиката и геостатуквото, непредсказуемостта на рисковете и заплахите, и ефектите на световната финансово-икономическата криза, сигурността (националната и международната) и отбраната са поставени пред нови изпитания. Проблемите в тази насока са колкото познати, толкова и предоставящи поле за нови изследвания и интерпретации, адекватни на новата среда за сигурност- динамична и ресурсно ограничена. Това, което днес се счита за ефективно, утре е остаряло и се нуждае от усъвършенстване, търсене на нови възможности и пътища за рационализиране на управленските решения при изпълнение на мисиите, целите и задачите на въоръжените сили. Изследвани са и са анализирани предизвикателствата пред средата за сигурност, жизнеспособността на системата за сигурност на основата на принципите за приоритетност, икономичност, ефикасност и прозрачност. И тъй като стратегическа цел и политически действия за всяка държава са националните интереси и общочовешките ценности, това повече от всякога в днешния предизвикателен и динамичен свят обуславя необходимостта от прилагането на управленския подход при изграждането на стратегията за национална сигурност. В потвърждение е изграденият модел за стратегическо управление на сигурността и отбраната, основан на сравнителните анализи и българския опит, натрупан след присъединяването на страната ни към Евроатлантическите структури. В него са заложени: характеристиките на външната и вътрешната среда за сигурност; жизненоважните национални интереси в областта на сигурността; съществуващите и бъдещите рискове и заплахи за тези интереси; стратегическите цели в политиката за сигурност и секторните политики за тяхното постигане. А това само по себе си е стратегическото управление, като проявление на управленския подход, насочено към анализиране, съпоставяне и преодоляване на проблемите. Още повече, че направеният картък обзор на етимологията и развитието на

	понятието „сигурност“, подсказва, че то възниква именно във връзка с военното дело, в потвърждение на което са и най-популярните трудове в тази област, което ни дава основание да разглеждаме националната сигурност като стратегия, която е система от принципи и основни решения, осигуряващи постигането на главните, жизненоважни цели. Казано по друг начин, стратегическото мислене и действие са фундаменталната характеристика на цялостната система на управление на националната сигурност. И за да се неутрализират съвременните рискове и заплахи в условията на нарастващата глобализация, са необходими усилията на една консолидирана и добре координирана в национален и в международен мащаб система за сигурност. От тук и твърденията на автора са, че сигурността е управленска система, в която доминиращи са елементите на управляваната подсистема с прилежащите ѝ елементи и широкомащабност, а именно: политическа сигурност, икономическа сигурност, военна сигурност, социална сигурност, в т. ч. демографска, образователно-културна, медицинско-здравна сигурност и не на последно място екологическа сигурност, с акцент в научните търсения в отбранителната политика като фактор за постигане на Целите за способности в динамично променяща се среда за сигурност. В този контекст изследванията и анализите на автора са насочени към изграждането на подходящ модел за стратегическо управление на системата за сигурност, базирано на анализ на средата за сигурност с идентификация на възможностите и заплахите; диагностика на силните и слабите страни, рисковете и заплахите пред националната сигурност; генериране и оценяване на възможностите за действие; интегриране на ценностите на обкръжаващата среда и формулиране на мисията; дефиниране на целите, пътищата и средствата за постигането им; ресурсна осигуреност и резултатност; вътрешен контрол и корективни действия. По своята същност предложените елементи съставляват система от планове, методи и средства за действие, отличаващи се с пространствено-времева широкомащабност, дълговременност, причинно-следствена ресурсоемкост и априорна неопределеност. В своята съвкупност тези действия определят жизнения цикъл на стратегията за национална сигурност и ролята ѝ за рационализиране на управленските решения.
4. Управление на отбранителни ресурси – (1.4, 1.5, 1.7, 1.13, 1.36, 1/37, 1.38, 1.39, 1.47, 1.49, 1.50, 1.51, 1.52, 1.53, 1.54, 1.55, 1.62, 1.63, 1.65, 1.66, 1.67, 1.68, 1.69, 1.81, 1.92, 1.94, 1.95, 1.98, 1.113, 1.118, 1.127, 1.143, 1.14).	Представените публикации в тази тематична област са посветени на изследванията и анализите на научните търсения на авторите в търсене на отговор на въпроса „Каква е цената на общественото благо сигурност и отбрана?!! В динамично променящата се среда за сигурност и нарастващата непредсказуемост на рисковете и заплахите, реалната сигурност (национална и международна), като цели на въоръжените сили, е безспорната цена на това благо. В пазарни условия, с изразени негативни ефекти от прехода и от световната финансово-икономическа криза, все по-често задаваният въпрос от данъкоплатците е „колко?“ В отговор на този въпрос „новата“ армия, която изграждаме, изисква създаването на ефективни, модулни, всеотрасно осигурени структури, способни да гарантират основното предназначение на страната, съобразени с ресурсния дефицит. Това логически извежда ресурсното управление за сигурност и отбрана като основа на управленските решения за постигане на отбранителните способности на въоръжените сили съобразно приоритетите на отбранителната политика на страната. От тук и ключовите думи са приоритизация, икономично, ефективно, ефикасно трансформиране на крайно ограничените бюджетни ресурси в отбранителни способности. Проблемът „ресурси-способности-резултати“ е изконен, непреходен. Към неговото разрешаване следва да подхождаме с икономическа мисъл и поука от първотворците на тази мисъл. В подкрепа на това е общоизвестният труд на Адам Смит „Богатството на народите“, където четем: „Първото задължение на владетеля- закрилата на обществото от насилие и нашествие от страна на други независими общества, може да бъде изпълнено само с военна сила. Но разходите както за подготовката на тази военна сила в мирно време, така и за използването ѝ във време на война, са твърде различни при различните състояния на обществото, в различните периоди на неговото развитие“. Днес, в глобализирания свят, с изразени по обхват геостратегически, геополитически и икономически реалности, нова среда за сигурност, непредвидими и нетрадиционни предизвикателства, неефективното управление на ресурсите за сигурност и отбрана е една авантюра, излишество за сметка на данъкоплатците. А „Всяко излишество е порок“ (Сенека)! И за да се изгради единният комплект ВС за изпълнение на целите и приоритетите на отбранителната политика, решенията са: ефективни структури, ангажирано участие на ВС в експедиционни операции, ефикасно управление на отбранителните ресурси, ориентирано към резултатите. Рационализирането на управленските решения, съобразени със зависимостта „ресурси-способности-резултати“ на основата на стратегическия, програмно-целевия подход и анализа „разходи-ефекти“ е водещо в мениджмънта на отбраната. В подкрепа на това са постигнатите резултати от научните изследвания в настоящия изследователски труд. Изследван е стратегическият подход в управлението на ресурсите за сигурност и отбрана. Сигурността е разгледана като стратегия и оттук е изследвана като управленска система с прилежащите ѝ елементи и широкообхватност. Акцентът е на отбранителната политика и реалната ѝ ресурсна осигуреност за постигане на целите на Въоръжените сили. На тази основа са изведени мястото и ролята на ресурсното управление на Въоръжените сили, чието проявление е Системата за управление развитието на Въоръжените сили. Хармонизираното функциониране на нейните подсистеми- „Система за необходимите оперативни способности“, „Интегрирана система за управление на ресурсите за отбрана“, „Система за отбранителна аквизиция“- е в отговор на изискванията за икономичното, ефективното и ефикасното трансформиране на ресурсите за сигурност и отбрана в отбранителни способности в подкрепа на тезата за взаимовръзката „ресурси-способности-резултати“. Финансовият мениджмънт на ресурсите за сигурност и отбрана на основата на програмно-целевия подход (PPBS) е изведен като ключов за рационализирането на управленските решения. Изследвано е функционирането на ИСУРО като проявление на

	програмно-целевият подход на управление и в отговор на разпределението на бюджетните ресурси според приоритети и отбранителните политики, конкретизирани в отбранителните програми, подпрограми и програмни елементи. Оттук е и поддържането на балансираност на дългосрочните приоритети с краткосрочните изисквания за постигането на необходимите оперативни способности. Поставен е акцент на ресурсното счетоводство и двустранния счетоводен запис като основа на информационното осигуряване на управлението на отбранителните ресурси и подпомагане на управленските решения в съответствие с изискванията на анализа, контрола и прозрачността. Извършен е анализ по зависимостта „разходи-ефекти“ в отговор на постигането на баланс между необходимите оперативни способности и реалните ресурси като основа на тригодишната бюджетна прогноза и изготвянето на шестгодишния план-програма. Това е проявлението на средносрочното планиране, базирано на способностите и подхода на непрекъснат планов хоризонт, каквато е философията на „Система за планиране, програмиране и бюджетиране (PPBS) и финансовото управление и контрол в публичния сектор. На тази основа е разработен математически модел за прогнозиране на разходите за отбрана на основата на аналитико-реалистичния, научно обоснован подход, съобразен с промените в макроикономическите параметри на отбраната и сигурността, адекватни на промените в средата за сигурност. Изследвана е системата за финансово управление и контрол като ключова за прозрачността, ефективността, демократичния и гражданския контрол на разходването на ресурсите за сигурност и отбрана в съответствие с бюджетните ограничения и декларираните способности на въоръжените сили на страната. Проследена е и методологията на идентифициране на рисковите ситуации, които в значителна степен могат да повлияят върху целите и постигането на основните политики на Въоръжените сили и свеждането им до разумната допустимост. Изследванията на взаимовръзката между логистиката и управлението на ресурси за сигурност и отбрана позволяват да се даде отговор как отбранителните ресурси да се трансформират в отбранителни способности, оперативно съвместими с НАТО и в интерес на боеготовността и боеспособността на настоящите и бъдещите Въоръжени сили на страната. Акцентите са на интегрираната логистика като възможност за предвиждането на процесите по навременната и ефективната поддръжка в хода на всяка операция и системата за отбранителна аквизиция, базирана на управлението на жизнения цикъл на отбранителните способности. Посочени са особеностите на отбранителната аквизиция, изведени са проблемните области и възможностите за модернизирането на системите за подготовка на бойния потенциал на страната, съвместими с използваните в армиите на страните от Алианса, адаптирани към променящата се среда, икономическите ограничения, участието на страната в процеса на международното сътрудничество и коопериране. Акцентите от научните търсения за ролята и мястото на човешкия фактор като елемент на ресурсното управление и изграждането на професионална армия с мотивиран личен състав са върху стратегическия подход на управлението на човешките ресурси, базирано на подхода на управлението по компетентност и компетенции и инструментариума за тяхната оценка, личното усъвършенстване и кариерното израстване. Посочено е мястото на „Система за управление на човешките ресурси“ (СУЧР) при изграждането на единния комплект Въоръжени сили. Направена е ретроспекция на добрите практики на НАТО за ролята и мястото на резерва в системата за управление на човешките ресурси и са изведени проблемните области в тази насока. Създаден е модел на профил на компетентностите и компетенциите при обучението за регулираната професия „офицер за тактическо ниво на управление“. Предложените от авторите научно обосновани решения съдържат препоръка за интеграция между науката и практиката, между експертите във военното ведомство и научноизследователския потенциал на академичната общност на висшите военни училища при мениджмънта на ресурсите за сигурност и отбрана в съответствие с предизвикателствата на средата за сигурност, предизвикани от нейните динамични и често непредсказуеми промени, с надеждата, че е изграден моста на интеграцията между теорията и практиката и вярата, че двете взаимно свързани области- теория и практика, като проявление на знанието и опита, могат да заговорят на един и същ език.
5. Учебници, учебни пособия, учебно-методически комплекти – (1.145, 1.146, 1.147, 1.148, 1.149, 1.150, 1.151, 1.152),).	Учебниците и учебно-методическите комплекти по учебните дисциплини „Теория на счетоводството“, „Счетоводство на предприятието“, „Счетоводство“, „Международни счетоводни стандарти“, „Управление на запаси“, „Логистика на сигурността и управление на ресурси“, „Банково и бюджетно счетоводство“ и „Финанси“ са плод на дългогодишната преподавателска и изследователска дейност на автора в областта на: счетоводната теория и практика, мениджмънт на ресурсите за сигурност и отбрана, управлението на запасите като част от логистичната система, финансите и банковото дело. Целта на автора е да се формират знания и умения у обучаемите за: - теорията и методологията на счетоводството, практически умения за приложението на отделните елементи на метода на счетоводството за вярното и честно отразяване на имущественото и финансовото състояние на предприятието; - организацията на счетоводното отчитане на капитала, активите и пасивите, на разчетите, разходите и приходите на предприятието и изготвянето на годишния финансов отчет; - основните принципи, понятия и приложимост на международните счетоводни стандарти и счетоводните стандарти за малки и средни предприятия; - особеностите в организацията на счетоводното отчитане на капитала на банките и в бюджетните предприятия, на емисионно-касовите операции, безналичните плащания в страната и в чужбина, за финансовите активи и паричните средства, разчетите, приходите и разходите на банките и бюджетните предприятия, изготвянето на финансовите отчети на тези две институции;

	• същността и видовете запаси, методите и моделите за тяхното управление; • принципите и подходите на управление на ресурсите за сигурност и отбрана по зависимостта „ресурси-способности-ефекти“, моделите за трансформация на отбранителните ресурси в отбранителни способности на основата на анализа по зависимостта „разходи-ефекти“, предизвикателствата пред логистиката и взаимовръзката ѝ с отбранителните ресурси, управлението на човешките ресурси за сигурност и отбрана по компетентност и компетенции на тактическо ниво на управление; • за произхода, същността и функциите на финансите, особеностите на публичните финанси, структурата на финансовата система и финансовата политика, елементите на приходната и разходната политика на държавата, бюджетната система и политика, местните финанси, особеностите на финансите на предприятието. Представянето на основните въпроси в учебниците и УМК са съобразени с нормативната счетоводна уредба, Международните счетоводни стандарти, националните стандарти за финансови отчети за малките и средни предприятия, Данъчното и осигурителното законодателство, банковата нормативна уредба, Закона за бюджет на Р България, Закон за публичните финанси, Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор, Закона за отбраната и въоръжените сили, ведомствени нормативни актове и документи, регламентиращи разглежданите въпроси, като от гл.т. на коректността и достоверността на поднасяне на учебния материал, в изложението на учебниците в някои случаи са използвани дословни текстове от тези източници. Учебниците и останалите учебни материали, свързани с преподаваните от проф. д.ик.н. учебни дисциплини са съобразени с учебните планове и учебните програми, чийто автор е тя самата, разработени в съответствие с изискванията на пазара на труда и системно актуализирани на това основание.
--	--

12.12.2015 г.

Проф. д.ик.н.

Севдалина Димитрова